Slova

Slovo vyslovené (vyřčené) je jakousi posloupnou skupinou zvuků; slovo napsané nebo vytištěné je skupinou značek (tzv. písmen). Ovšem ne každá skupina zvuků a ne každá skupina značek už je slovem. Co (nebo kdo) vlastně dělá ze skupiny písmen slovo? Je to ten, kdo mu jako slovu rozumí. (Podobně jako stopař rozumí ze stop, které zvíře tudy běželo, případně i před jakou dobou.) Nicméně rozhodující tu není, jak si čtoucí (nebo stopař) dovede vymýšlet, ale zda slovu (nebo stopám) opravdu rozumí, tedy zda si „vymýšlí“ správně. U stopaře můžeme někdy ověřit, že si podle stop „vymyslil“ zvíře, které tudy šlo asi před půl hodinou, nikoli libovolně, třeba tím, že nás dovede k jeho doupěti. Jak si ověříme, zda čteme skupinu písmen, kterou máme před sebou, opravdu správně? Jednak se v takovém případě opíráme o to, jak jsme se naučili číst (a ovšem, jak jsme pronikli do rodného jazyka ještě předtím); opíráme se tedy o jisté zvyklosti. To může vést k nedorozumění, jde-li o slovo jiného jazyka. Samy zvyklosti nám tedy ještě nejsou dostatečnou pomocí, musíme ještě být orientováni v prostředí, kde žijeme a ono slovo čteme, a případně také o prostředí, v němž to slovo bylo napsáno. Proto samo slovo jakožto sbírka několika písmen není prostě dáno, není faktem v tom smyslu, jak tohoto pojmenování (mylně) užíváme, nýbrž zůstává samo o sobě pouhou skupinou znamének, zatímco skutečným slovem (tedy něčím, co má smysl, význam, co něco znamená), dokud z něho to opravdové slovo neuděláme tím, že je správně přečteme a pochopíme. Z toho je zřejmé, že pro správné přečtení nějakého slova musíme splňovat celou řadu předpokladů, z nichž jsme poukázali jen k některým. Pokud přihlédneme k původním konotacím etymologickým příbuznostem latinského slova „factum“, pak platí, že teprve pochopené slovo je skutečným slovem, a teprve pak se stávám „faktem“, tedy něčím udělaným (facere znamená dělati, factum znamená to, co bylo uděláno). Je však hodno zvláštního pozoru, že ony okolnosti a širší kontexty, které jsou pro přesné porozumění nějakému slovu tak důležité, se stále mění a dost často mají jedinečný charakter, takže se nepodobají nebo jen málo podobají okolnostem a kontextům jiným (v jiných případech, kdy je toho slova užito). To však velmi znesnadňuje užívání jazyka a jazykových útvarů, které se tak stávají jen jakýmsi pomocným (a nikoli tedy hlavním) prostředkem porozumění. Znamenalo by to, že jazyková komunikace je vhodná jen tam, kde jde o situace či kontexty typické, opakující se a proto známé, zatímco musí naprosto selhávat tam, kde jde o něco nového. A přece víme, že právě jazykem – např. básníkovým – lze vyslovit neuvěřitelné nuance a říci dokonce poprvé něco tak trefného, že to vypadá, jako by se podařilo správným slovy skutečnost přímo vytvořit. Čím to je umožněno? Na čem to je založeno?

(Písek, 030714-1.)